

п'єси, можливо, стануть достовірним історичним документом – про рівень наших всезростаючих потреб і запитів, у т.ч. про нас...

XX століття подало яскраву картину достеменного літературного «вибуху» (за образним висловом Марії Зубрицької), який, з одного боку, спричинився до лавиноподібного потоку літературної інформації, а з другого – спровокував множинний характер її осмислення. З огляду на розмаїття нововідкритих імен і явищ у новітньому письменстві, автори цього проекту ведуть наукові дослідження в контексті зіставлення та порівняння маловідомих або нових творів української літератури кінця XIX – початку XXI століття зі знаковими літературними постатями та феноменами цієї доби.

Без «дихання життя», про яке говорить перша книга Біблії, «дихання», яке кожний творець мусить вдихнути в свій твір, від твору залишається «бездушний зліпок глини, арифметична сума хаотизованих атомів, що розпадуться від найменшого подмуху». Ці думки поета-вченого Є. Маланюка мають глибокий науковий сенс: аналізувати літературні твори – означає вміти відчувати і досліджувати енергетику художнього слова, що й засвідчує рецензоване дослідження Миколи Ткачука.

Людмила Краснова, д-р філол. наук, проф.(Дрогобич).

Primus inter pares - перший між рівними

(*Микола Ткачук. Художній дискурс лірики Андрія Малишка. – Тернопіль; Медобори, 2013. – 309 с.*)

Хочете любити Україну – читайте А. Малишка, – сказав колись Остап Вишня. І мав рацію. Дослідження Миколи Ткачука охоплює широкий спектр значень поетичної спадщини визначного поета. Так, насамперед, любов до Вітчизни. Дослідження як ця любов оформила себе поетично – це магістральна лінія літературно-теоретичного осмислення художнього дискурсу лірики А. Малишка (і не лише лірики). Автор не оминув своєю увагою й епічний струмінь поетичного доробку Малишка.

Відштовхуючись від теоретичних узагальнень і концепцій визначних учених-філологів – Д. Чижевського, М. Бахтіна, Б.

Кормана, Ю. Лотмана, Ю. Тинянова, дослідник вибудовує свій власний підхід до осмислення постаті поета як гармонійної особистості, у сукупності й цілісності його біографії, світосприйняття, філософських розмислів й мистецького *stredo*.

Автор монографії про Андрія Малишка намагається не оминати нічого цікавого й вагомого з того, що висловили ті, хто знав поета особисто, насамперед, – це Дмитро Павличко. А також усе значуще, що залишали інші дослідники творчої манери поета. Це роботи Л. Дем'янівської, О. Шпильової, Н. Гаєвської, В. Іванисенка, Л. Коваленка й ін.

Микола Ткачук як теоретик літератури і дослідник етичних і естетичних концепцій володіє даром тонкого розуміння і проникнення у герменевтичні звиви й вибудови художнього тексту, в таїну підтекстів та їхню асоціативність. Він усебічно осмислює роль багатогранної особистості ліричного героя – *alter ego* атвора, протагоніста, оповідача-наратора, автодієгетичної постаті. Ця примхлива мінливість авторського «Я» веде до кінцевої думки про максимальну наближеність всіх цих іпостатей до реально живого, щирого й відвертого в усіх виявах мужньої маскулітності поета складної доби.

Автор монографії про Андрія Малишка дає можливість реципієнтові відчувати, як пульсує слово поета під різними кутами зору дослідника. Зміст свого наукового доробку М. Ткачук починає зі спроби відразу окреслити особистість поета й чудового пісняра – «Творча особистість Андрія Малишка». А далі йдуть вектори у складниках цієї цілісності, йдеться про віталістичну концепцію світу лірики, про патріотичний пафос її в роки Другої Світової війни (хоча пафос, пафосність, екстатичність не полишали поета ніколи). Йдеться про філософію кордоцентризму, прометеївську проблематику, про культурологічну тематику, гуманістичне спрямування поезії. Осібно розглядаються сонети Малишка, окремі цикли.

Своєрідним резюме можна вважати завершальний розділ «Суб'єктно-об'єктна структура лірики» Малишка. Тут автор монографії висловлює власне бачення суті лірики, яка відтворює стани людської свідомості, емоційно забарвлені роздуми, вольові імпульси, враження, ірраціональні відчуття і прагнення (с. 281). У цьому розділі Микола Ткачук супроводжує власні розмисли

думками і спостереженнями над сутністю лірики В. Халізева, В. Сквознікова, С. Бройтмана, О. Білецького, В. Смілянської.

У теоретико-філософські думки дослідника гармонійно вплітаються окремі інтерпретації найбільш визначних творів Малишка. Особливо приваблюють автора монографії такі твори, як «Україна моя» і загалом поезії про воєнні звитяги: «У ліриці періоду війни поет піднісся до широких художніх узагальнень і філософських рефлексій. Він дивує читачів напруженою морально-етичних шукань, уважного до первинних у своїй значимості проблем людського буття» (с. 79).

Тривожно-романтичний за духом і почуттями твір «Україно моя» хвилює дослідника, як і кожного реципієнта, хто б це не був школяр, шанувальник поезії як такої, дослідник чи фронтовик. Микола Ткачук з теплим почуттям і щирою повагою наводить слова Олеса Гончара, які напрочуд точно передають сутність рефлексій сприймаючого: «За словами Олеса Гончара, тільки «поет справді народний, митець глибокого патріотичного почуття міг так передати пекучий біль розлуки із рідною землею, тугу за Україною, оту синівську непогасну спрагу, що нею говорить не один рядок найкращих Малишкових поезій того часу» (с. 87). Так розумів фронтовик-митець слова й думки іншого фронтовика-поета. Вони боронили рідну землю від посягань ворога.

Автор монографії, говорячи про твір «Україно моя», разом з іншими шанувальниками творчості Малишка поділяє відгуки й інших поцінувачів: «Характерною рисою наративу твору Малишка є особлива «загостреність патріотичних почуттів воїна-українця (підкреслення моє – Л.К.), крізь призму яких поет сприймав драматичний перебіг воєнних подій. Можна сміливо сказати, що ні до цього часу, ні потім Малишко не сягав такої глибини поетичного самовираження, такого вільного припливу натхнення» (с. 86). Але й цю поетичну перлину поета наздогнала офіційна критика 1947 року, навісивши ярлика: «національно обмежений твір» – це одна болісно-гірка рана додалася до в цілому трагічної біографії поета (розстріл брата, горе матері, острах батька).

Микола Платонович розглядає поезію Малишка різних періодів. На першому етапі і пізніше крізь призму віталістичної концепції життєрадісного світосприймання. В дусі «активного романтизму» (М. Хвильовий) ліричний герой Малишка, стверджує

автор монографії, «із захопленням оповідає про широкі можливості, що відкриваються перед ним: «Тисячі доріг – і всі мої!» (с. 29). «Це ідеальний архетип світу, – продовжує автор – в якому мешкають «ідеальні типи» людей. Малишко оспівує рідну землю, багаті урожаї, рясні сади, у полі співає жайворонок і гудуть трактори, а навколо – усміхнені й доброзичливі люди, хлібороби, шевці, вчителі, працівники артілі» (с. 30).

Що це? Утопія? Чи певна довіра до влади, заклик до неї бути саме такою? Чи це прояв валеродизму, бажання захистити себе, українського поета, свою музу і своїх рідних від жорстокої реальності? Чи влада могла забути про розстріл брата ніби за участь у загоні Зеленого? Влада нічого не забувала. А у 1938 році, після кривавого 37-го, оптимізм поета не згасає, скоріше, навпаки, перегукується із сумновідомим пафосом п'єси «В степах України»: «Люди йдуть, свою цілують землю, / Не схиляють пліч ні перед ким» («Земля»).

Тоді ж співали: «Эх, хорошо в стране советской жить!». А Сталін сказав: «Жить стало лучше, жить стало веселее...» І М. Ткачук ні на хвилину не забуває, що «у позатекстуальному світі залишалися драматичні події голодомору 1933 року, загибель мільонів людей у Сибіру, знищені на Соловках діячі української культури, представники «Розстріляного Відродження»; смерть тисяч і тисяч невинних людей на Колимі, Магадані, Воркуті, масові розстріли безневинних людей, яких було таємно зарито в ровах у Биківні, Куропатах. Тридцять роки – найчорніші сторінки українського народу» (с. 32). І на фоні цього суцільного жаху – залишатися оптимістом, носієм засад віталістичної концепції? Це – страшне двійництво, трагедія душевної і духовної розщепленості. І автор книги це інтуїтивно (і не лише) розуміє, співчуває, вболіває за улюбленого, тоді ще такого молодого українського сурмача, якому довелося переживати дуальність поетичного мислення, що потрібно було бути дуже мужньою людиною, щоб побачити «зорі в калюжі води» (О. Довженко) (с. 2).

Навіть у неперевершений цикл «Україна моя» довелося вставити слова вдячності «старшому братові». Війна довго не відпускала від себе поетичні візії поета. Микола Ткачук звертає нашу увагу на поезію Малишка «Степовий двір», у якій «підводяться з могил танкісти й сурмачі, / Розвідники й піхота –

пішанці, / І світяться під місяцем вночі / Повиті димом молоді зіниці». Відчутний слід «Балади про Василя Тютюнника» Євг. Маланюка: «То повстав Василь Тютюнник / І полки веде».

Розглядаючи знакові твори Малишка, автор дослідження бачить їх у єдиності змісту і форми, гармонійній цілості. Він звертає нашу увагу на згущену метафорику лірики Малишка, численні зіставлення, паралелізми, ритміку рядків, на домінуючі образи, структуротворчу роль інверсійних побудов, чинники загальної мелодики – алітерації, асонанси, повтори і перегуки рим, характер строфіки. Змістотворчими та ідеєтворчими рядками поета Малишка стають його непроминуші й вічні: «Україно моя, мені в світі нічого не треба, тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти». І віра його в щасливе майбуття України: «Але бачити буду: цвіти зацвітають хороші у твоїм, Україно, зеленим і вічним саду». Такий висновок формується під впливом глибокого, фахового і ґрунтового дослідження лірики А. Малишка й його світоглядного credo. Наукове і разом з тим романтично піднесене за духом дослідження Миколи Ткачука, ця ошатно видана книжка знайде багатьох зацікавлених шанувальників поета, який і в грізні періоди свого життя й життя України мав мужність зберегти свою гідність і полум'яну любов до Батьківщини.

Руслана Галицька, канд. філолог. наук (Броди)

Відлуння живого слова

(Життя зі словом. Ювілейний збірник на пошану доктора філологічних наук, професора Миколи Ткачука. – Київ – Дрогобич: Посвіт, 2014. – 598 с.)

Ювілейні збірники, видані на пошану відомих учених, громадських і політичних діячів, – сьогодні поширений літературний жанр, що набув окремого статусу і ваги. Комусь вони можуть подобатися, а комусь – ні, але за кожним таким виданням стоїть яскрава творча особистість і невтомна людська праця. Тільки той збирає щедрий ужинок і спроможний підсумувати зроблене за багаторічний плін життя, хто працював у поті чола, наполегливо